

Práce je základní podmínkou pro vytváření osobnosti člověka. Ve svém díle *Ke kritice politické ekonomie* K. Marx říká, že „v aktu reprodukce se mění nejen objektivní podmínky, vesnice se stává městem, hvozď očištěný člověkem od lesa se stává polem — mění se i výrobci“ [Marx 1953].

Díky účasti člověka ve výrobě se vytvářejí nové síly, vztahy, potřeby, jazyk; to znamená, že bez aktivní výrobní činnosti, bez práce, se nemohl objevit soudobý člověk; práce je v základech jeho vzniku a rozvoje, je v základech jeho vědomí, v úrovni jeho kulturního, politického i světonázorového vývoje. Tento její vliv se nezměřitelně rozšiřuje zvláště v socialistické společnosti, kdy se likviduje podřízenost, vykořisťování a uvolňují se podmínky pro svobodnou a tvůrčí práci. Osvobozená práce je tedy základní podmínkou svobodného rozvoje osobnosti — to je také materialistické východisko k řešení otázky lidského rozvoje. Socialismus je společností osvobozené práce; právě v pracovní oblasti se člověk cítí především člověkem a utvrzuje se jako osobnost.

Nebylo tomu tak vždy. V historii rozvoje osobnosti se myšlenky o rozvoji osobnosti člověka práce objevily poměrně velmi pozdě. V raném období buržoazního humanismu je hlášána svoboda intelektu, později požadavek občanské svobody, který pak z oblasti duchovní přechází do oblasti politické, ekonomické, vyjádřené svobodou soukromovlastnického podnikání jako svobodou myšlení a jednání občana vlastníka [Gak: 1959].

Požadavek práv a svobod člověka práce se objevuje u prvních utopistů — T. Moora a Campanelly — a přirozeně se v plné šíři rozvíjí se vznikem marxismu.

Epocha vědeckotechnické revoluce přináší do této problematiky nové prvky. Všestranný rozvoj člověka práce se stává objektivní nutností. Pro socialistickou společnost představuje hlavní cíl a splývá s historickým posláním dělnické třídy. V kapitalistické společnosti přispívá k prohloubení rozporů: rozvoj osobnosti člověka práce ohrožuje stabilitu společenských vztahů. Boj o člověka práce a o jeho intelektuální rozvoj se stává frontou ostrého třídního boje.

### Sociální politika za kapitalismu — manipulace s „lidskými vztahy“

Všimněme si především toho, proč monopoly a jejich ideologové věnují stále větší pozornost různým modelům „humanizace práce“, „social planning“ ap.

Jde především o to, že technický pokrok a rychlý růst organického složení kapitálu v moderních, částečně či úplně automatizovaných závodech znásobuje nepříznivé ekonomické následky vnitřních konfliktů. Tak třeba jen několik hodin trvajících prostojů zavinují miliónové ztráty, jimž podnikatelé dnes „rád“ předcházejí řadou ústupků v sociální politice.

Jde dále o to, že také nový poměr sil ve světě a existence socialistických zemí a jejich sociální politiky silně působí na sociální politiku monopolů. Tak například nemarxistický západoněmecký autor Franz Salter o tom píše:

„Vnitřní mechanismus sociálního pokroku v moderní průmyslové společnosti je také popoháněn vnějším působením komunismu“... a dodává přitom, že ... „Spolková republika musí — jestliže chce přežít — vynakládat podstatně větší podíl svého společenského produktu pro sociální, a tím i pro svou politickou imunizaci...“ [Salter 1961 : 269].

To však nejsou jediné vlivy. Další tlak ve prospěch sociální politiky je dán změnami ve struktuře novodobého kapitalismu: zatímco před druhou světovou válkou probíhala přeměna kapitalismu ve vyspělou průmyslovou společnost s velkými investicemi, které bylo zapotřebí „zhodnotit“ na účet mezd a spotřeby pracujících, po druhé světové válce se objevuje kapitalismus s industriální strukturou už dokončenou, s vysokým procentem fixního kapitálu a s vysokou produktivitou práce. Pro tuto novou strukturu je nutná vysoká konzumace ze strany dělnické třídy a pracujících vůbec, nemá-li být ohrožena ekonomická a politická stabilita zřízení.

Sociální politika je tedy produktem řady tlaků, je jí věnována stále větší pozornost a pro účinnou manipulaci s pracujícími jsou v jejím jméně vytvářeny nejrůznější modely humanizace práce. Západní buržoazní sociologie vykonala od začátku tohoto století, zejména po druhé světové válce, nesmírně mnoho například pro takové velkopodniky, jako jsou Ford, Renault, Volkswagen, Olivetti, Fiat atd. Jejím význam je výstižně dokumentován výrokem Henryho Forda mladšího: „... kdyby americký průmysl dovedl náležitě využít teorie „human relations“ v našich podnicích, mohl by dosáhnout takového zvýšení produktivity práce, jaké se mu nepodařilo docílit za několik desítek let trvání mechanizace“ [US News 1976] (1)

„Modely“ se od sebe liší svými názvy a některými detaily, jejich cílový záměr je však stejný — manipulace s pracujícími. Jde například o takové „modely“, jako je teorie i praxe „human relations“ (mezilidských vztahů) v anglosaských zemích, sociální partnerství v NSR a Rakousku, asociace práce a kapitálu ve Francii a pozůstatky paternalismu v Itálii. Přitom přirozeně dochází v jednotlivých zemích kapitalismu k promísení těchto „modelů“ a jejich nových variant, k vzájemnému přebírání zkušeností, „zdokonalování“, protože podstata všech je stejná. Jsou zaměřeny na rozklad třídní jednoty dělnické třídy, na likvidaci dosaženého stupně třídního sebevědomí, na oslabení významu a úlohy kolektivních smluv, na rozdrobení dělnických, odborových i dalších třídních organizací na závodech.

Teorie „human relations“ je spojena s novými stupni kapitalistické racionalizace v USA, nese pečeť vysloveně amerického spojení intenzifikace práce a ideologického působení na dělníka. Nové psychologické nástroje tohoto působení spočívají v tom, že se dělníkovi namlouvá, že je rovnoprávným partnerem „celozávodního společenství“, vedení závodu s ním „počítá, cení a váží si ho“.

*Teorie sociálního partnerství* je typická pro NSR a Rakousko (např. Volkswagen a jiné závody). Je to vlastně vyjádření „spolupráce“ mezi kapitalistickým vedením podniku a dělníky ve formě smlouvy o „partnerství“, předpokládající, že dělníci se zřeknou třídního boje za tzv. „účast na řízení podniku a jeho ziscích“. Demagogický klam je zřejmý.

*Paternalismus* je zajímavý jako varianta pro menší podniky. Jeho vliv ještě působí v některých částech Itálie a v zemích Latinské Ameriky. Cílí k tomu,

(1) V této souvislosti je zajímavé zmínit se o instituce tzv. „counsellors“ (poradců), které má třeba firma Ford ve svých závodech a kteří mají za úkol poskytnout dělníkům rady

v jejich problémech, „ulehčit“ jim, aby se v klidu mohli opět věnovat v dílně „své“ práci.

aby se dělník zřekl účasti v třídním boji — přemle, dárky, odměny za loajálnost ke „svému“ závodu atd. Dosáhl vlivu v Itálii pro dlouhotrvající rozkol v dělnickém hnutí, působení katolické ideologie, slabý rozvoj kolektivních smluv.

Francouzská varianta *asociace práce a kapitálu* má tytéž cíle. Jde především o to učinit nejasnou odpověď na otázku, jaký je charakter výrobních vztahů za kapitalismu a odvést pozornost dělníků od otázky základní, určující charakter těchto výrobních vztahů: Kdo je vlastníkem výrobních prostředků?

Metody realizace těchto různých teorií „mezilidských vztahů“ jsou skutečně toho druhu, že mohou přinést velké škody dělnické třídě. Nesmíme totiž zapomínat, že všechny tyto metody „participace“ dělníků na růstu výroby v kapitalistických závodech mají svoje určité objektivní opodstatnění: každá stávka totiž brání využití *vyššího organického složení kapitálu* a kapitalisté raději souhlasí se zvýšením dávek na sociální výdaje. To ovšem napomáhá — zejména mezi nepevnými vrstvami dělníků — určitému šíření iluzí, oslabuje to boj na ochranu každodenních zájmů i konečných cílů dělnické třídy.

Nové metody „humanizace práce“ nejsou ničím jiným než propracováním starých systémů, především taylorismu a fordismu. Jejich smyslem je použít všech prostředků pro dosažení maximálního výkonu dělníka. „Dostat skutečně z dělníka všechno, co je možné podle pravidel vědy, a současně ho donutit, aby věřil, že právě v tom spočívá metoda ‚human relations‘, to je právě úkol buržoazní sociologie v jejích básních o jakési „humanizaci kapitalismu“ [Kiselev, Mošenskij 1960].

Po druhé světové válce dostoupila kapitalistická organizace práce takového stupně intenzifikace, že na mnoha závodech byla nejen dosažena, ale i překročena hranice fyziologických možností člověka. Prudce rostl výrobní traumatismus, a to tak, že „přibližně od třiceti let trpí dělníci těmito pracovními podmínkami tak, že už je nemohou vydržet“, říká Otto Graf na římské konferenci o „human relations“. Z tohoto aspektu proto posuzujeme teorii a praxi této koncepce sociální politiky. Byla prosazována s různými úspěchy, dodnes však zůstává základem sociální demagogie, cílené k oslabení třídního vědomí dělníků. Z celé řady příkladů je však vidět, že ani rafinované formy manipulace, ani určitý růst životní úrovně pracujících podstatně neovlivňuje — zejména v západní Evropě — jejich třídní uvědomění.

Buržoazní modely „humanizace práce“ jsou omezeny rámcem podniků a stropem soukromovlastnických vztahů. Mohou navodit v nejlepším případě určitou fikci osvobození práce. Nejde v nich o seberealizaci člověka práce, o skutečnou účast pracujících na řízení, nýbrž jen o fikci této seberealizace a účasti.

Systém „social planning“ na Západě ve skutečnosti zakrývá rozpory v makro-rozměrech a mikro-rozměrech kapitalistické společnosti a živí iluze o možné harmonii mezi prací a kapitálem. V boji dvou protikladných soustav má významnou ideologickou roli.

### **Třídní přístup k humanizaci práce**

Uskutečnění socialistického modelu „humanizace práce“, jímž má být podpořen sebeuvědomovací proces v dělnické třídě, předpokládá změny společenské struktury, zejména odstranění soukromého vlastnictví. Svoboda člověka musí být chápána především jako osvobození jeho práce, tedy také jako boj za likvidaci zbytků staré kapitalistické dělby práce.

Likvidací staré dělby práce se zabývali klasikové marxismu právě ve spojitosti s vytvářením možností pro všestranný rozvoj pracujících a pro rozšířo-

vání podmínek jejich účasti na řízení společnosti. V *Německé ideologii* a v dalších pracích je zdůrazňováno, že společnost musí být úrovní svých výrobních sil zralá pro masovou kontrolu a jednotlivci musí být objektivním rozvojem připraveni k účasti na takové masové a demokratické kontrole. A tak se stává otázka svobody především otázkou aktivního boje mas, vedených jejich politickou organizací, za odstranění zbytků dědictví staré kapitalistické dělby práce. Socialismus, do značné míry ovlivněný ve svých prvních krocích materiálně technickou základnou zděděnou po kapitalismu, je také určitou dobu omezen v možnostech svého projevu jako vyššího společenského řádu s hlubší a širší svobodou. Svoboda se zde může — v této době — rozvíjet jen v rámci *nutnosti*, v jejichž mezích se socialismus rozvíjí a již musí respektovat. Tato situace vyžaduje aktivní přípravu pro společenskou kontrolu, jak to Marx předvídá ve třetím díle *Kapitálu* [Marx 1956 : 368], pro kontrolu racionálnosti v organizaci výroby, resp. zákonu ekonomie času, pro kontrolu toho, aby všechna činnost sdružených výrobců byla vykonávána v prostředí a podmínkách nejpříhodnějších jejich přirozenosti.

Problém ovšem není ve faktu kontroly. Problém je v tom, aby daná sociální forma umožňovala při svém řízení *masovou všelidovou* kontrolu. A to právě vyžaduje neustálou postupnou likvidaci zbytků staré kapitalistické dělby práce a vytváření jejích nových forem odpovídajících tomuto požadavku *masové* společenské kontroly. Školou k tomu je a má být komplexní socialistická racionalizace. To zdůrazňují už zakladatelé sovětské organizační a racionalizační školy dvacátých let — Keržencev, Gastěv, Strumilin, Jermanskij. Socialistická racionalizace „nemůže nestavět do čela princip optima v použití všech faktorů výroby, tedy i lidského, zatímco kapitalismus staví proti tomuto požadavku socialistické racionalizace principy maxima, samozřejmě ve vztahu k faktoru živé síly dělníků ... další rozdíl mezi kapitalistickou a socialistickou racionalizací je v tom, že první je zaváděna do života mimo dělníky a proti nim. Oni jsou jejím objektem, nikoli subjektem ... proto socialistická racionalizace má k masě pracujících poměr ne jako k objektu, na nějž padnou nejtěžší její důsledky, ale jako hlavnímu činiteli a aktivnímu nositeli racionalizace, který svou vlastní rukou zavádí do života racionalizaci všemi jejími stránkami. Je s ní spojen bytostně, a proto skutečná socialistická racionalizace je schopna — a my se o to musíme snažit — zapálit entusiasmus dělnických mas..., jen tak také ji můžeme zvednout na výši, která na Západě není možná... Vychováváme v lidech, v dělnické třídě, nenávisť k neracionálnímu v práci a řízení, v organizaci výroby, je to výchova nad všechny neracionálnější“ [Jermanskij: 1933].

Pro socialisticky pojmávanou vědeckotechnickou revoluci, stejně jako pro socialisticky pojmávanou racionalizaci je *typický* požadavek, aby nejen pracující člověk, ale sama dělnická třída a její pracovní podmínky byly předmětem takové péče, která by byla procesem neustálé přeměny objektu — člověka práce — v *subjekt*, v nositele technického, ekonomického i politického pokroku.

### **Marxistické pojetí péče o člověka ve výrobě**

Sociální politika na závodech se dnes stává mezinárodně i vnitropoliticky frontou ostrého třídního boje. Musí být proto kvalitativně socialisticky jasná a kvantitativně rozsáhlejší než sociální politika kapitalistických závodů. Je to důležité z řady důvodů vnitřních — pro upevnění odpovědnosti dělnické třídy za vývoj společnosti i dělnické osobnosti —, ale také z důvodů mezinárodních — jako silný argument proti demagogii s lidskými právy a svobodami, jako argument podporující mezinárodní revoluční a pokrokové hnutí, které z našich

sociálních plánů může čerpat cenné zkušenosti použitelné v soudobém politickém a ideologickém boji.

Socialistická péče o člověka práce musí mít dva přístupy: a) přístup k člověku jako k objektu pozornosti — péče o jeho problémy a zájmy; b) přístup k člověku jako k rozvíjejícímu se subjektu, nositeli myšlenek socialismu, včetně myšlenek sociálních plánů. Pracující člověk za socialismu, zejména v epoše vědeckotechnické revoluce, musí být přirozeně respektovaným objektem pozornosti, cílem ovšem je, aby byl především subjektem celospolečenských procesů a vědeckotechnické revoluce. Koncepce systému péče o člověka v podniku nemůže tedy spočívat pouze v jakési ochraně před negativními „důsledky“ vědy a techniky nebo ve zlepšování existenčních podmínek. Tento úkol je jistě také svrchovaně důležitý a musíme ho plnit způsobem důstojným socialismu. Avšak k tomu, aby pracující zvládli, resp. aby byli ochotní a připraveni zvládnout všechny úkoly rozvoje vědeckotechnické revoluce v podmínkách socialismu, nepostačí jenom kvantitativně lepší péče v objektovém zaměření. K tomu je třeba mnohem více — což je ta nejzávažnější odlišnost od modelů tzv. humanizace práce a sociálních plánů na Západě — totiž aby se stále více stávaly subjekty srůstání předností socialismu a vymožeností vědeckotechnické revoluce.

Jde především o to, aby dělníci v co nejširší mase chápali odpovědně své funkce vlastníků výrobních prostředků a příslušníků vládnoucí třídy. Jde o to, aby se plně rozvíjely jejich tvůrčí síly a schopnosti v procesu, v němž se kvalitativně mění a zlepšují jejich pracovní a životní podmínky, například v důsledku jejich účasti v komplexní socialistické racionalizaci. Nezdůrazňujeme-li lidské hodnoty ve společenské výrobě a ve spojitosti s bojem dělnické třídy zejména, poškozuje tím vážně psychologii příslušníků dělnické třídy. Tam, kde se některé negativní důsledky vědeckotechnické revoluce, například špatných pracovních podmínek a pracovního prostředí, řeší jen omezeně, jen z hlediska „jednoduché péče o člověka“, takové „péče“, kde dělník je koneckonců chápán jen jako „objekt“, jen jako „obstarávaný objekt“, nejenže se nerealizuje specificky socialistický obsah vědeckotechnické revoluce, ale na konec jsou i ekonomické výsledky mizivé. Stranou a odbory žádaná péče o pracující musí být chápána jako jednota péče o objekt i subjekt celospolečenských procesů a vědeckotechnické revoluce. V této souvislosti jsou stále poučné některé myšlenky klasiků marxismu-leninismu, staré a přece tak objektivně dnešní tam, kde mluví například o „intelektualizaci“ dělníka a dělnické třídy, o uvolnění cest pro růst její kvality. Podobné myšlenky později stejně jasně vyjádřil V. I. Lenin v návrhu programu strany, kde zdůraznil třídní charakter řady požadavků týkajících se zlepšení pracovních podmínek v zájmu ochrany dělnické třídy před jejím fyzickým a morálním zeslabením a také v zájmu rozvoje jejích schopností pro další fáze boje za svobodu.

## **Závěr**

Sociální politika socialistické společnosti je kvalitativně i kvantitativně odlišná od toho, co je pod různými modely „human relations“, „social planning“ atd. prezentováno na Západě.

Jde v ní o důsledné respektování jednoty dvou faktorů: na jedné straně odpovědnosti člověka práce vůči socialismu a na druhé straně péče socialismu o člověka jako objekt. Komplexní rozvoj člověka práce jako subjektu i objektu je složitý úkol, k němuž musíme přistupovat dobře připraveni. Nelze přitom urychleně sestavovat plány sociálního rozvoje podnikových kolektivů dříve,

než jsou k dispozici směrnice či alespoň promyšlené koncepce podnikových sociálních plánů. A to se často na závodech stávalo. Nebylo to však ani tak z důvodů módnosti, jak se někteří soudruzi domnívali, jako spíše projev „žízň“ po zdokonalení vlastních programů péče o pracující. Nezapomeňme, že diskuse o sociálním plánování se začaly rozvíjet v době, kdy bylo potřeba hledat nové rezervy, kdy život sám začal zdůrazňovat význam „faktoru člověk“. Na závodech chtěli využít začínající autoritu plánů sociálního rozvoje, aby překonali některé dosavadní obtíže tím, že by komplexněji rozvinuli péči o lidi ve výrobě. Bylo zde ovšem nebezpečí (za stavu, kdy ještě ve vrcholných orgánech nebyly hotové koncepce sociálního plánování), že „plány sociálního rozvoje kolektivů na závodech“ budou ztotožňovány s „programy podnikové sociální politiky“, se sociálními programy, jako tomu bylo dříve.

Má-li být plán sociálního rozvoje úspěšný, musí být dokonale připraven. Je proto nutno klást vysoké nároky na odborné, politické i teoretické pracovníky, kteří se na jeho zpracování podílejí. Sociální plán musí být založen na marxisticko-leninských principech rozvoje člověka a společnosti a nezastupitelnosti vedoucí úlohy dělnické třídy. Tyto zásady najdeme ve vědomí lidí z jádra dělnické třídy a můžeme se o ně opřít: jde o to, aby bylo jasno o naší povinnosti neustále stimulovat proces, v němž obklopujeme péčí člověka práce jako objekt, abychom ho učinili připravenějším pro jeho přeměnu v subjekt, v nositele celospolečenských procesů i procesů vyvolaných vědeckotechnickou revolucí.

Při plnění úkolů vytyčených směrnicemi strany a odborů musíme přistoupit k hlubšímu rozpracování marxistické teorie práce jako nutné podmínky pro růst efektivitu našeho ideologického boje v oblasti výroby i vnitřních a mezinárodních ideologických střetání.

## Literatura

- Gak, G.: *Strojitělstvo kommunisma i vsestoronneje razvitije ličnosti*. Moskva, Kommunist 1959; č. 12.
- Jermanskij, O. A.: *Těoriija i praktika racionalizacii*; V. rozšířené vydání. Moskva, Leningrad; Izdatělstvo narodnogo komissariata tjaželoj promyšlennosti 1933.
- Úvod ke IV. vydání (1929) a V. vydání (1930).
- Kiselev, I.—Mošenskij, F.: *Novyje metody postuplenija monopolij protiv rabočego klassa*. Moskva, Kommunist 1960, č. 9.
- Marx, K.: *Ke kritice politické ekonomie*. Praha, SNPL 1953.
- Marx, K.: *Kapitál, III*. Praha, SNPL 1956.
- Salter, F.: *Deutschland und der Sowjetkommunismus*. München, Dietz Verlag 1961.
- US News and World Report*. Washington 1976; květen.

## Резюме

Годек А.: Две модели социальной политики

В статье противопоставляется социалистическое планирование западному «соцшэл плэннинг» — «социальному планированию»: у последнего подчеркивается его неосуществимость в масштабах всего общества и, вытекающая из этого, иллюзорность «социального планирования» в буржуазном обществе. Затем автор переходит к вопросу о т. наз. буржуазных моделях гуманизации труда и доказывает их ограниченность рамками частнособственнических отношений, как вне предприятия, так и на каждом отдельном предприятии, и иллюстрирует их грубо прагматическую цель, заключающуюся в создании фикции «гуманизации труда». Он указывает на фактическую основу экономических и политических источников построения этих моделей: напр., технический прогресс и быстрый рост органического состава капитала на современном автоматизированном предприятии приводит к миллионным потерям при самых незначительных социальных столкновениях, поэтому предприниматели «охотно» дают средства на социальную политику в рамках предприятия. Известное влияние оказывает и социальная политика социалистических стран.

Наш подход к путям «гуманизации труда» (термин заимствован в интересах упрощения раскрываемого автором классового столкновения) документируется на подходе классиков — Маркса, Энгельса, Ленина — к этому вопросу, изложением мнений представителей советской организационной школы двадцатых годов — Ерманского, Гастева, Керженцева, Струмилина — исходящих из некоторых принципиальных положений классиков. Такой принципиальный подход развивается в наше время некоторыми авторами. В их работах подчеркиваются условия социалистического варианта научно-технической революции, предполагающие подход к человеку и к рабочему классу как к единству объекта и субъекта общественных процессов и научно-технической революции. Гуманизация труда понимается как основная цель и перспектива социалистического общества.

В заключении статьи указывается на новые задачи общественных наук в области социалистического планирования, прежде всего на необходимость выяснения ряда понятий, как, напр., социальная программа, план, политика, и на требование углубить ряд принципиальных классовых подходов к социальному планированию, которые могут предвратить всю эту область и в частности сферу труда в сильное оружие в современной идеологической борьбе.

## Summary

### Hodek A.: Two Social Policy Models

The paper deals with the contradictory relation between socialist planning and the western "social planning"; particular attention is paid to the latter's societal impracticableness and the hence ensuing fallacy of its conception as "social planning". The paper then goes on to consider the so-called bourgeois models of the humanization of labour, demonstrating their limitation by the ceiling of the private-ownership relation outside and within the enterprise and documenting their grossly pragmatic goal: here, in fact, it is a fiction of the "humanization of labour" that is involved. It lays open the objective, economic and political sources of these bourgeois models: for instance, the technological progress and the rapid growth of the organic structure of capital in a modern and automated enterprise bring forth (in result of even the smallest conflicts) losses of millions; consequently, the entrepreneurs "willingly" supply money to support this enterprise social policy. Also the influence of the social policy practised in the socialist countries plays its role.

As regards our own approach to the methods of "humanization of labour" (for the time being, we are taking over this concept for the sake of simplifying the class confrontation pursued), it is documented both by the approaches of classics — Marx, Engels and Lenin — to the matter in question and by the views expounded by the representatives of the soviet organization school of the twenties — Yermanskyi, Gastyew, Kerzhentzew and Strumilin — who took over some of the fundamental approaches used by the classics. In contemporary theory and practice, these fundamental approaches are developed by some modern authors. These lay particular stress upon the conditions of the socialist variant of the scientific and technological revolution, implying the approach to man and to the working class as a unity of object and subject of societal processes and the scientific and technological revolution. The humanization of labour is conceived as a basic goal and perspective of socialist society.

In concluding, the paper points out further tasks of the social sciences in the area of socialist planning, and particularly the necessity of elucidating a number of concepts, e. g. "social programme", "plan", "policy", and of responsibly elaborating a number of fundamental class approaches capable of producing an important weapon in the contemporary ideological struggle from the elaboration of a social plan in general and from the area of work in particular.